

24.05.2024 (διαδικτυακό)

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ – Επανάληψη και επέκταση

I. Είδαμε ορισμένα στοιχεία σύνταξης και ορισμένα στοιχεία σημασιολογίας –

σημασία
μετωνυμία
μεταφορά
υπωνυμία
υπερωνυμία
φρασεολογία

II. ΣΥΝΤΑΞΗ - Αντικείμενο της σύνταξης: ενώ η μορφολογία εξετάζει τις ελάχιστες γλωσσικές μονάδες με σημασία για να φτάσει ως τη λέξη, η σύνταξη παίρνει ως σημείο εκκίνησης τη λέξη για να περάσει στις μεγαλύτερες μονάδες της α' άρθρωσης, τις φράσεις, και να φτάσει ως την πρόταση. Η σύνταξη με άλλα λόγια αφορά στην περιγραφή των συνταγματικών σχέσεων των λέξεων μέσα στην πρόταση.

Πώς οι λέξεις συνδυάζονται για να δημιουργήσουν φράσεις και προτάσεις. Υπόρρητη γνώση που διαθέτουν οι φυσικοί ομιλητές μιας γλώσσας για τις κανονικότητες που διέπουν τη γλώσσα τους, να διακρίνουν μεταξύ γραμματικών και αντιγραμματικών δομών.

Π.χ. Η Μαρίκα καταβρόχθισε το σουβλάκι.

*Μαρίκα η καταβρόχθισε σουβλάκι.

Από Τάντος, Α., κ.ά. 2015. *Υπολογιστική Γλωσσολογία*. ΣΕΑΒ, www.kallipos.gr, σελ.

50-51

Φρασεολογία

Με τον όρο **φρασεολογία** αναφερόμαστε στο σύνολο των φαινομένων που αφορούν τους σταθερούς, δηλ. μη ελεύθερους, συνδυασμούς δύο ή περισσότερων λέξεων που η σημασία τους δεν είναι γενικά συνθετική, δηλ. που δεν είναι προβλέψιμη (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Ευθυμίου, 2006: 10). Στην ελληνική βιβλιογραφία πολλοί όροι αναφέρονται σ' αυτές τις πολυλεκτικές μονάδες:

φρασεολογισμοί, ιδιωτισμοί, ιδιωτισμικές εκφράσεις, παγιωμένες/τυποποιημένες/στερεότυπες εκφράσεις. Σ' αυτό το ευρύ φάσμα εντάσσονται και οι παροιμίες (βλ. Μυτούλα, 2005, Τσακνάκη, 2005).

Στερεότυπες εκφράσεις

[...] Για τον διαχωρισμό των στερεότυπων εκφράσεων από τις ελεύθερες ακολουθίες της ίδιας δομής ο G. Gross (1996) προτείνει για τη γαλλική γλώσσα κριτήρια (χαρακτηριστικά και περιορισμούς).

Η παγίωση, ιδιότητα που επιδέχεται διαβάθμιση, αποτελεί πρωταρχική έννοια που διέπει όλες τις πολυλεκτικές μονάδες.

Οι στερεότυπες εκφράσεις συνοδεύονται από ορισμένα χαρακτηριστικά και διέπονται από ειδικούς περιορισμούς. Ωστόσο κάθε στερεότυπη έκφραση δεν φέρει όλα τα χαρακτηριστικά και όλους του περιορισμούς. Επίσης οι στερεότυπες εκφράσεις μπορεί να χαρακτηρίζονται από έλλειψη, απουσία στοιχείων λ.χ. του οριστικού άρθρου: *παίρνω πόδι*, του ρήματος *είναι* ή *έχω*: *κακά τα ψέματα*. Ακόμη χαρακτηρίζονται από **λογιότητα** ή **προφορικότητα** λ.χ. *η ισχύς εν τη ενώσει*, *ο αποθανών δεδικαίωται – τα 'χασα, για όνομα του Θεού!*, *δεν έχω μούτρα να+ρήμα*. Τέλος υπάρχουν δομικά σχήματα με τα οποία σχηματίζονται πολλές στερεότυπες εκφράσεις, λ.χ. *μ υποκοριστικό π.χ. την προσέχει τη ζωούλα του*, με το σχήμα της παρομοίωσης π.χ. *βρίζει σα χαμάλης*, με τ σχήμα της επανάληψης π.χ. *κόσμος και κοσμάκης, είδα κι απόειδα, όπου φύγει φύγει*, με το σχήμ *όποιος/όπου+ρήμα* ως φόρμουλα έναρξης στις παροιμίες π.χ. *όποιος θέλει τα πολλά χάνει και τα λίγα*.

Όσον αφορά τους περιορισμούς (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Ευθυμίου, 2006: 28-44), παρατηρείται:

μπλοκάρισμα των μετασηματιστικών ιδιοτήτων:

- **παθητικοποίηση** π.χ. *πληρώνω τη νύφη – *η νύφη πληρώθηκε από μένα,*
- **αντωνυμιοποίηση** π.χ. *πλήρωσα τα σπασμένα - *τα πλήρωσα,*
- **εγκλιτικοποίηση** π.χ. *πλήρωσα τα σπασμένα - *τα σπασμένα, τα πλήρωσα,*
- **ανύψωση** π.χ. *πλήρωσα τα σπασμένα - *είναι τα σπασμένα που πλήρωσα,*
- **αναφορικοποίηση** π.χ. *πλήρωσα τα σπασμένα - *τα σπασμένα που πλήρωσα,*
- **ερώτηση** π.χ. *πλήρωσα τα σπασμένα - *τι πλήρωσα;*

Διαπιστώνεται (βλ. και Μότσιου, 1987) υποχρεωτική παρουσία γραμματικών κατηγοριών λ.χ. του αριθμού π.χ. *βγάζει μάτι – *βγάζει μάτια*, είναι για τα πανηγύρια – *είναι για το πανηγύρι, του γένους π.χ. *η Μαρία έγινε Τούρκος 'θύμωσε' – *η Μαρία έγινε Τουρκάλα*, ορισμένου χρόνου π.χ. *τα χρειάστηκα 'φοβήθηκα' – *θα τα χρειαστώ*, ορισμένης φωνής π.χ. *πάτησα την πεπονόφλουδα – *πατήθηκε η πεπονόφλουδα*. Ως προς τις τροπικότητες, παρατηρείται υποχρεωτική παρουσία άρνησης π.χ. *καρφί δε μου καίγεται, δεν έχω μούτρα*, προστακτικής π.χ. *πέσε πίτα να σε φάω*, κλπ.

Παρατηρείται υποχρεωτική παρουσία των αδύνατων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου, π.χ. *την έπαθα, την κάνω 'φεύγω'*, και απολιθωμένων τύπων και συντάξεων, π.χ. *τα ευκόλως εννοούμενα παραλείπονται, καλώς εχόντων των πραγμάτων, είναι εν γνώσει μου, χαίρει άκρας υγείας, τρόπος του λέγειν*, κ.λπ.

Παρατηρείται σταθερή σειρά των όρων π.χ. *είναι διαβόλου κάλτσα* - *είναι κάλτσα διαβόλου. Επίσης τα συστατικά της στερεότυπης έκφρασης δεν δέχονται επιμέρους προσδιορισμούς π.χ. *κάνω την πάπια* – *κάνω την όμορφη πάπια, και δεν λειτουργεί η υποκατάσταση στον παραδειγματικό άξονα π.χ. *πυρ και μανία* - *φωτιά και μανία.

III. Εμβόλιμα, **δύο παρουσιάσεις:**

Νεφέλη Νανίδα: το αυθαίρετο του γλωσσικού σημείου (από κείμενο Σωσύρ)

Φωτεινή Κοτσίρη : η προτεραιότητα του προφορικού λόγου

Συζήτηση επί των παρουσιάσεων- επανάληψη των εννοιών

IV. Άρθρο : [el-gr/news/other/βουλή-αντιπαράθεση-γεωργιάδη-κωνσταντοπούλου-για-την-λέξη-λαθρομετανάστες](https://www.el-gr/news/other/βουλή-αντιπαράθεση-γεωργιάδη-κωνσταντοπούλου-για-την-λέξη-λαθρομετανάστες), 16.12.2023

Στοιχεία ανάλυσης της στάσης των ομιλητών μέσω μορφολογικών, συντακτικών και σημασιολογικών παρατηρήσεων. Μεταγλωσσική λειτουργία (Jakobson)